

IME PUŠTAL IN NJEGOV POMEN

V neposredni bližini Škofje Loke leži naselje Puštal, ki ima v zgodovini važno mesto, saj je bilo tod dolga stoletja središče zemljiškega gospodstva, ki ga moremo v virih zasledovati od začetka 15. stoletja dalje. Puštalsko gospodstvo se je razvilo na tleh teritorialnega loškega gospodstva, je pa širilo v teku stoletij svojo posest tudi izven teh meja. Da sožitje obeh gospodstev ni bilo vedno idealno, je povsem razumljivo, saj si je puštalsko gospodstvo v marsikaterem pogledu lastilo pravice, ki so bile dotlej nesporna last teritorialnega loškega gospodstva (prim. P. Blaznik, *Kolonizacija in kmetško podložništvo na Sorškem polju*, SAZU I. Razprave II, 1955, str. 179 do 182).

Na drugi strani mesta pa naletimo še na drug Puštal; na to ime sem postal pozoren, ko sem zbiral ledinska imena za razpravo o kolonizaciji Sorškega polja. S tem imenom je označen hrib nad Trnjem, ki izrazito gospoduje nad vhom v Seško dolino (prim. *Kolonizacija*, o. d., str. 143).

Obe imeni sta seveda istega nastanka in je ohranjena najstarejša oblika iz leta 1291 kot Burchstal (P. Blaznik, *Urbarji freisinške škofije*, Seznam), kar je treba izvajati iz nemške besede Burgstelle, t. j. gradišče. Opirajoč se samo na ime, sem dal 1954 pobudo za poskusne sonde, ki so takoj odkrile arheološko lokaliteto, kjer čaka naše arheologe še zelo hvaležno delo.

Povsem jasno je torej, da nima ime Puštal nobene zveze z grajskimi hlevi (štalami) in da je brez podlage mnenje, po katerem naj bi puštalski grad sezidali nekdanji oskrbniki teh hlevov, kot pogršno sklepa Fr. Pokorn (Loka, Dom in svet VII, 1894, str. 567–568) in za njim M. Jamar (I. Tavčar, *Visoška kronika*, Klasje 16–17, 1948, str. 252; *Literarno-zgodovinska ekskurzija v Škofjo Loko*, Jezik in slovitvo VI, 1960/61, str. 155). Grajski hlevi loškega gospodstva so bili seveda nameščeni pri samem loškem gradu, ki je bil večkrat dozidavan in

prezidavan. Pred zadnjo fazo moremo te vrste poslopij zasledovati na prostoru današnjih dvoran med kapelo in okroglim stolpom.

Dr. Paole Blaznik

LJUDSKI PESNIK VALENTIN POLJANŠEK

Na svojem posestvu na Dobračevi pri Žireh živi širši javnosti malo znani Valentin Poljanšek, eden iz vrste ljudskih tvorcev, ki še danes ustvarjajo na Slovenskem. Njegova pesem zaradi širine snovi ni ponarodela; močno pa se je približala ljudski miselnosti v letih narodnoosvobodilnega boja, saj je bil v teh letih v svoji rodni okolici glasnik novega časa. To njegovo delo odlikuje iskrenost, saj je našel v teh letih v njem sozvočje s svojimi političnimi prizadevanji v predvojni Jugoslaviji, z njim pa je skušal vplivati tudi na svojo okolico.

Kot bister, znanja željan mladenič je v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja začel z delom za kulturni dvig rojstne vasi. Pod vtisom podobnih prizadevanj je ustanovil na Dobračevi bralno in pevsko društvo, pozneje pa je bil tudi med ustanovitelji zadržne žage, opekarne, mizarske delavnice itd. Njegovo družbeno delovanje se je stopnjevalo z vključitvijo v socialnodemokratsko stranko, leta 1927 pa je bil v takratnem logaškem okraju izvoljen za oblastnega poslanca na listi JDS.

Poljanšek, ki se je bil že prej poskušal v pesmi, se je ob socialistični literaturi, ki jo je dobival iz Idrije, literarno vzgajal; njegova pesem je dobila vsebino, po večini borbeno, z jasno in premočrno podano mislijo. Že tedaj je dopisoval v Naprej, na katerega ga ni vezala le vsebina lista in njegovo svetovnonazorsko prepričanje, temveč tudi njegov urednik Anton Kristan, s katerim sta bila prijatelja. Od teh prvih dopisov ga je vodila pot preko Rodoljuba, Notranjca in pozneje Jutra v Brazdo, glasilo absolventov kmetijskih šol. Ljudski glas in Svoboda, kamor je pisal vzpodbudne članke, v dneh, ko so se že kazale grozote druge svetovne vojne, je objavila Svoboda kot uvodnik

njegov članek Bratstvo in kultura. Večina prispevkov v teh listih je bila napisana v nevezani besedi, le včasih se je poskušal s pesmijo v pavlihovsko satirični obliki.

Njegova pesem je postala posebno pomembna v narodnoosvobodilnem boju. Je iskrena izpoved vere v vse tisto, v kar je vsa leta veroval in za kar se je boril, le s to razliko, da je ob razvijajočih se dogodkih postala ta miselnost stvarnejša in polnejša; ker je načenjala velike politične aktualnosti ali spremljala vsakdanje dogodke, je bila tudi zanimiva. Z vzneseno, prepričevalno besedo, polno vere v začrtano pot naše politične neodvisnosti in socialne enakosti, je govoril na mitingih in sestankih ter bral svoje pesmi. Zaradi neprikladne oblike in tudi zaradi snovi, ki je bila včasih predolgovezna in s tem ubijala vodilno misel, ali pa je bila presuhoparno podana, pesmi niso ponarodele. Ob prebiranju Poljanškovih pesmi se v človeku utrdi misel, da bi se ob morebitnem nesebičnem mentorstvu v mladosti razvil v socialističnega leposlovnega oblikovalca. Njegova pesem zajema iz doživetij prve svetovne vojne z vsemi njenimi težavami, ki so vplivale na nastanek trpko satiričnega ciklusa z močno socialno noto Vojne slike. do pesmi, ki so se ponekod približale ponarodeli pesmi (n. pr. Naprej zastava Slave v Naprej zastava rdeča, ki zvezda jo krasi, ali pa pesem Matički dekle (dekle)). V naslednjem si oglejmo nekaj pesmi iz zbirke, ki mi je bila na voljo:

Pozdrav

Mladi Marko zdrav ostani,
pošteno srce si ohrani;
delaj pridno, se bojuj,
čudežev ne pričakuj.

Vojne slike

V maju.

Ptičica žvrgoli,
iz dalje se zvon oglasi:
majsko sonce sije,
zemlja žarke pije.
Jaz pa v verigah tičim,
v robstvu temnem živim.
Mislim, premišljujem,
načrtne razne snujem.
Lepa je zemlja kot raj —
človek na njej naj se muči.
zakaj?
Vse cvete, zeleni.
življenja se veseli:
edino človeški rod
izjema naj bo povsod:

Muči se in mori,
ne ve, zakaj živi?
Igra krvava se dalje igra,
telesa nam trapi, srce in duha.

Zunaj se spev glasi.
V dalji tam zvon zvoni.
Jaz pa, Tantal prikovan,
sem na čustvih otožnih bolan.

29. 6. 1944

Sonce sije prav ljubo,
mi travico sušimo,
čvrsto, pridno brez oddiha,
vsi delati hitimo.

Čuje strojnica se regljanje,
strelov se grmenje;
vojna zlobno je dejanje,
kjer je ura odrešenja?

Vreme — vreme ni nestalno.
nestalno je življenje:
kakor vreme se vrsti
delo, skrb, trpljenje.

Pesem

Zora že vstaja,
dan se poraja,
ves sončen in nov.

Mi se budimo,
nekateri še spimo,
manemo trudne, boječe oči.

Narod vstani,
zdaj se predrami,
hitro na delo,
zdaj se mudi:
Zgodaj pričeto
delo je sveto.

Zdaj vsi smo kovači,
vsi smo orači,
ledino se našo rahljati mudi.

Vsi bomo sejali
in negovali,
da bo pridelek zdrav in gotov.

Sami si kujmo,
ne pričakujmo,
da bi nam drugi
hodili po strugi.
Vedno na novo
bo delo gotovo.

V počitku veseli
bomo zapeli
in zavriskali,
da smo postali svobodni ljudje.

Srca se naša
v veselju topijo,
misli in želje
nam kvišku kipijo.

Emil Cesar

SLIKA JERNEJA RAMBSCHISLA V LOŠKEM MUZEJU

Razvoj slikarstva na loškem ozemlju je v stalni muzejski razstavi prikazan skoraj izključno z deli domačih slikarjev. Le za obdobje, kjer ni mogoče najti domačega dela, je razstavljeno delo umetnika, čigar rod izvira drugje iz Slovenije ali pa iz tujine.

Slikarstvo 17. stoletja zastopa v zbirki slika do pred kratkim neznanega mojstra. Slika predstavlja Jurija na konju v borbi z zmajem. Vpisana je v knjigo dohoda muzejskih predmetov pod št. 1414 na 82. strani. Visoka je 88,5 cm, široka 71 cm, v črnem starem okviru z zlatim notranjim robom. Slikana je z oljnimi barvami na platno in je prišla v muzej z Visokega, kar je razvidno iz seznama predmetov, ki so bili po vojni sprejeti v varstvo. V tem seznamu je sicer omenjena povsem kratko kot slika sv. Jurija na konju. Ker pa ni v muzeju nobene druge slike z istim motivom, razen slike Franceta Koširja, je naša slika prav gotovo iz nekdanje Tavčarjeve zbirke.

Slika ni bila nikoli restavrirana in je še dokaj dobro ohranjena, pač pa je bila očiščena prahu in druge nesnage. Po čiščenju se je dala v levem kotu spodaj prebrati letnica 1694 in pod tem inicialke B. R. M. Odgovor na vprašanje, kateri slikar se skriva pod temi začetnicami, najdemo v knjigi V. Steske Slovenska umetnost, kjer v poglavju o ostalih slikarjih baročne dobe najdemo edino možno kombinacijo med primiki in začetnicami našega slikarja: Bartholome Ramschissel Maller. Da gre res za tega slikarja, nam potrjuje tudi druga njegova slika, ki jo je podpisal s celim imenom in izdelal leto dni kasneje kakor našo. To je bila slika Kalvarije v župnišču na Homecu pri Kamniku, ki pa je med vojno izginila. O tej sliki je ohranjena reprodukcija in opis v delu Fr. Steleta Okraj Kamnik. Slikana je bila z oljem na les in podpisana Bartholome Ramschissel Maller 1695.

Za slikarja Jerneja Ramschissla niso znani podatki o rojstvu in smrti. Nekaj časa je verjetno živel pri Valvasorju na Bogenšpergu, kajti zanj je risal noše, gradowe, vasi in grbe. Tako je narisal 2025 grbov na 388 listih, ki se hranijo v knjigi Valvasorjeve grafične zbirke v Zagrebu, kjer so tudi ohranjene njegove risbe o nošah. To bi vse o slikarju in o njegovem delu.

Pričujoči zapis ima namen opozoriti na doslej še neznano delo slikarja Ramschissla, ki je poleg v Zagrebu ohranjenih risb danes edino znano slikarjevo delo v oljni tehniki.

Andrej Pavlovac

RAZSTAVE V LOŠKEM MUZEJU V SEZONI 1961/62

V zadnjih Loških razgledih smo že omenili razstavo slikarskih del loškega rojaka *Guidona Birolle*. Tam je izšel tudi večji članek o samem slikarju, tako da bomo tokrat spregovorili samo nekaj besed o razstavi. Prirejena je bila v počastitev slikarjeve 80-letnice. Delo slikarja Birolle je bilo na razstavi prikazano le fragmentarno: predvsem oljnate slike z loškimi motivi in mladinske ilustracije. Od trinajstih slik, ki so bile razstavljene, je bila večina slikarjeva last, dve je za razstavo posodila Narodna galerija, dve pa sta last muzeja. Ilustracije je za razstavo posodila Založba Mladinska knjiga, in sicer je bil na razstavi prikazan izbor iz Koroških narodnih pripovedk, Repošteva, Iveri in Irskih pravljic. Razstava je bila odprta od 15. oktobra do 25. novembra 1961. V tem času se je v knjigo obiskovalcev podpisalo 1729 obiskovalcev, od tega 19 šolskih skupin ali 551 dijakov. Muzej je izdal za razstavo tudi razstavni katalog na štirih straneh, ki je služil hkrati tudi kot vabilo.

V počastitev občinskega praznika in 20. obletnice vstaje je muzej priredil razstavo slik in grafik slikarja *Iveta Šubica* pod naslovom *Partizanski motivi*. Tudi Ivo Šubic je loški rojak in že, lahko rečemo, star znanec loškega občinstva. Tokrat je pokazal 25 del, olja in grafike, ki so bila vsa uglasena na slikarjeve spomine iz partizanov. V teh partizanskih motivih je slikar pokazal le del svojega motivnega sveta, kjer pa odseva vse njegovo slikarsko znanje. Razstava je bila odprta od 17. decembra 1961 do sredine januarja 1962. Kljub zimi je razstavo obiskalo 550 posameznikov in 9 šolskih skupin z 278 dijaki. Ob razstavi je izšel